

Гүлназ Ахметова

*Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы
Мемлекеттік басқару академиясының магистранты,
(Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан),
e-mail: gulnaz_akhmet@mail.ru*

ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ МОДЕЛЬДЕРІ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Аннотация. Мақала шет мемлекеттердің тұрғындарын әлеуметтік қорғау саласындағы басқару модельдерінің халықаралық тәжірибесін талдауға арналған. Мақалада халыққа әлеуметтік көмек көрсетудің қолданыстағы негізгі модельдері сипатталған. Басқа елдердің мысалында белгілі бір елдің әлеуметтік қорғау модельдерінің ерекшеліктері туралы сұрақтар, сонымен қатар адам құқықтарын дамыту проблемалары көтеріледі.

Түйін сөздер: *әлеуметтік қорғау, талдау, халықаралық тәжірибе, БҰҰ, посткеңестік мәдениет, халықты әлеуметтік қорғаудың басқару модельдері, саясат, кедейлік, экономика.*

Гүлназ Ахметова

МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ СФЕРОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

Аннотация. Статья посвящена анализу международного опыта моделей управления сферой социальной защиты населения зарубежных государств. В статье описываются имеющиеся основные модели оказания социальной помощи населению. На примере других стран поднимаются вопросы особенностей моделей социальной защиты той или иной страны, а также рассматриваются проблемы развития прав человека.

Ключевые слова: социальная защита, анализ, международный опыт, ООН, постсоветская культура, модели управления социальной защиты населения, политика, нищета, экономика.

Gulnaz Akhmetova

MODELS OF SOCIAL PROTECTION GOVERNANCE: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Abstract. The article is devoted to the analysis of international experience of management models in the sphere of social protection of the population of foreign states. The article describes the existing basic models of providing social assistance to the population. On the example of other countries, the questions of the peculiarities of the models of social protection of this or that country are raised, as well as the problems of the development of human rights.

Key words: *social protection, analysis, international experience, UN, post-Soviet culture, management models of social protection of the population, politics, poverty, economy.*

Кіріспе

Халықты әлеуметтік қорғау жүйесі – азаматтардың жекелеген санаттарының (қарттар, мүгедектер, балалы отбасылар, оның ішінде көп балалы отбасылар және т.б.) өмір сүру сапасын жақсарту құралы болып табылады. Халықты әлеуметтік қорғау мақсатты әлеуметтік көмек пен қолдау көрсету, әлеуметтік қызметтердің қол жетімділігін қамтамасыз ету арқылы халықтың осы санаттарының өмір сүру сапасы мен материалдық әлауқатының деңгейін жақсартуға бағытталған.

Халықты әлеуметтік қорғау жүйесі екінші Дүниежүзілік соғыстан кейін бірқатар дамыған елдерде қолға алына бастады. Олардың көпшілігі еңбек қатынастары арқылы қаржылай жарналармен қолдау тапты. Осылайша, еңбек нарығы мен әлеуметтік құрылымдар жүйенің тірегіне айналды. Олар дамыған сайын адам құқығы, әлеуметтік қолдау және жүйе де дамып, өзгеріске бейімделді. Экономикасы дамыған елдерде

барлық әлеуметтік қорғау жүйелерінің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге көп көңіл бөлінеді. Еуропа елдері әзірленген схемаларға ғана емес, сонымен қатар Шенген елдерін әлеуметтік қорғау модельдеріне де назар аударады. Жұмысты қадағалайтын және халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ететін жалпы ұйымдар бар. Әлеуметтік қорғау – адам құқығын қорғаудың маңызды аспектінің бірі. Қорғау кедейлікті азайтуға және азық-түлік қауіпсіздігін жақсартуға қабілетті. Қазіргі кезде әлеуметтік қорғау жүйесі әлем халқының 45%-ына қол жетімді. Ауылдық және шалғай аудандарда қауіпсіздіктің өте төмен деңгейі байқалады. Әлеуметтік қамсыздандыру ол шығын емес, оны инвестиция ретінде қарастыру дұрыс. Мұндай бағдарламаларды кез-келген ел, тіпті кедей елдер де жүзеге асыра алады, өйткені бастапқы кезден-ақ оларға арнап бюджетте қаржы қарастырылады.

Зерттеу әдістемесі

Зерттеудің әдістемелік негізіне салыстырмалы және логикалық талдау әдісі қабылданды, бұл шетелдегі халықты әлеуметтік қорғау жүйесін басқарудың классикалық модельдерінің жалпы және айрықша ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді.

Сондай-ақ, тақырыпты зерттеу барысында жүйелік тәсіл қолданылды, соның негізінде халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің элементтері арасында байқалған өзара байланыстар мен өзара тәуелділіктер көрсетілді.

Сонымен қатар, зерттеу шеңберінде дамыған елдердегі халықты әлеуметтік қорғау саласын басқару әдістерін зерделеуге қажет сипаттама әдісі қолданылды.

Жалпы, әлеуметтік бағдарламалардың жетістігі ойластырылуға және іске асырылуға байланысты, сонымен қатар олар экономиканың көптеген әлеуметтік аспектілерін дамыта алады және оның өсуіне түрткі бола алады. Сонымен қатар, әлеуметтік қорғау бағдарламасы қауіпсіздікті жақсартып қана қоймай, аштық пен кедейлікке қарсы тұруға көмектеседі. Әлеуметтік қорғау кейбір салалардың, соның ішінде еңбек нарығының тұрақтылық қабілетін күшейтеді және табиғи апаттар кезінде тіршілік етуді қамтамасыз етеді [1].

Зерттеу нәтижелері

Адам құқығы – БҰҰ-ның басты мақсаты мен қағидаты. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы қазірдің өзінде халықаралық деңгейде танылған стандарт болып табылады. Бұл декларация – заңды күшке ие және бізді қолдай беретін негіз. БҰҰ және басқа ұйымдар осы күнге дейін әділетсіздікпен күреседі, жанжалдарды шешеді, қуғын-сүргінге ұшыраған және қудаланған адамдарды қорғайды. Адам құқығын мойындау, ең алдымен, әлемдегі әр адам өзіне тиесілі нәрсені талап етуге құқылы екенін мойындауды білдіреді. 1948 жылы Бас Ассамблея қабылдаған – **Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы (UDHR)** тарихта тұңғыш рет адамның негізгі құқықтарын және оларды барлық жерде қорғалуы керегін жариялады [2]. Құқықтардың әмбебаптығы осы заңдардың негізгі екендігінде. Жеке тұлға адамзатқа қарсы іс-әрекет жасаған жеке жағдайларды қоспағанда, құқықтар ажыратылмайды, оларды ешкімнен айыруға болмайды. Егер сот тұлғаны кінәлі деп тапса, онда оның бостандығы шектелуі мүмкін. Құқық тұжырымдамасының негізінде екі құндылық жатыр:

1. Адамның қадір-қасиеті;
2. Теңдік.

Тұжырымдаманы қабылдау үшін жоғарғыда аталған екі пункттерді тану жеткілікті. Осы себепті адам құқықтары әрдайым әр түрлі халықтардың, мәдениеттердің, өркениетті үкіметтердің қолдауына ие болады. Декларацияда мемлекеттің шексіз билігі жоқ, ол өздігінен әрекет ете алмайтындығы және әрекеттер ерікті болмауы керек делінген. Бұл ереже юрисдикцияға жататындардың барлығына ең төменгі деңгейдегі қорғауды қамтамасыз ету мақсатында қабылданған. Құқықтар декларациясының ережелері жүзге жуық халықаралық шарттар мен адам құқықтары туралы декларациялардың, көптеген конвенциялар мен заңдардың негізіне айналды және жиынтықта бұл заңды күші бар нормалардың тұтас жүйесі [3].

Қазақстандағы әлеуметтік қорғау жүйесі 1991 жылы Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін пайда болды. Жұмыссыздықтың жоғары деңгейі, гиперинфляция адамдардың салық төлеуден жалтаруына әкелді, бұл әлеуметтік аударымдардың төмендеуіне және

әлеуметтік қамсыздандыруды қаржыландыруда қиындықтарға әкелді. Өйткені, нақты төлемдер әлеуметтік аударымдардың мөлшеріне сәйкес келмеді, осы себептен халықтың жеке қызығушылығы болмады және азаматтар әлеуметтік сақтандыру жүйесін қалыптастыруға және жетілдіруге белсенді қатыспады. Қазіргі уақытта ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі халықты әлеуметтік қамсыздандыру функциясын жүзеге асырады, олар зейнетақы тағайындайды, жәрдемақылардың әр түрлерін бөледі [4].

Сонымен бірге барлық посткеңестік елдердің әлеуметтік саясаты өзекті болмады және нарықтық экономика жағдайында одан әрі қайта құруды қажет етті. Бұл үшін халықаралық тәжірибені зерттеу қажет болды.

Қазіргі уақытта әлемде халықты әлеуметтік қорғаудың әр түрлі жүйесі бар, әдеттегідей, экономикасы дамыған елдерді мысалға аламыз: АҚШ, Жапония, Еуропа.

Қазіргі кезде әлемдік ғылымда халықты әлеуметтік қорғаудың әртүрлі модельдері бар. Алайда, әр түрлі кезеңдегі көптеген ғылыми жұмыстарға қарамастан, оларда халықты әлеуметтік қорғау жүйесін басқарудың тиімді тетіктерін әзірлеу мәселесін зерттеуге кешенді және ғылыми көзқарас жетіспейді. Сондай-ақ, «халықты әлеуметтік қорғау жүйесі», «халықты әлеуметтік қорғау жүйесін басқару» ұғымдарының бірімәнділігі жоқ.

Сонымен бірге, мемлекеттік құрылымның «идеологиясының» критерийіне негізделген кең таралған классификацияның бірін швед ғалымы Г.Эспинг-Андерсен ұсынды [5].

Елдерді әлеуметтік қорғаудың тәсілдері мен модельдерін қарастыра отырып, ғалым бірнеше кең таралған модельдерді анықтады: корпоративтік, либералды, социал-демократиялық және консервативті модельдер. Бұл модельдерден басқа ғалым рудименттік және оңтүстік еуропалық модельді де анықтады. Ұсынылған модельдердің әрқайсысының шеңберінде халыққа көмек өзіндік ерекшеліктерімен және формаларымен қамтамасыз етіледі [6].

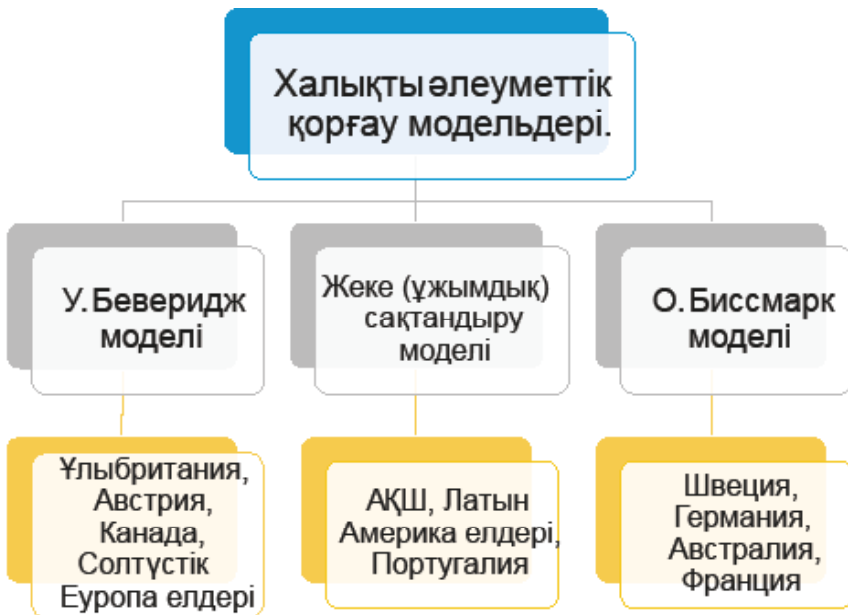
1-кестеде модельдер, олар қолданылатын елдер және көрсетілген мемлекеттерде осы модель шеңберінде көрсетілетін қолдау түрі көрсетілген.

1-кесте. Г. Эспинг-Андерсен жіктемесіне сәйкес әр түрлі елдердегі халықты әлеуметтік қорғау саласын басқару модельдері

Модель	Мемлекет	Ерекшеліктері	Әлеуметтік көмек
Либералды	АҚШ, Жапония, Канада, Ұлыбритания, Ирландия	Ол әмбебаптық қағидасын басшылыққа алады, оған сәйкес көмек қолдауға мұқтаж барлық қоғам мүшелеріне бірдей және бірдей көлемде көрсетіледі. Зейнетақы мен жәрдемақы түріндегі материалдық қолдау барлығына бірдей мөлшерде көрсетіледі	Көмек әлеуметтік сақтандыру жүйесінің шеңберінде, мемлекеттің қатысуынсыз жүзеге асырылады. Мемлекет әлеуметтік кепілдіктерді тек заңмен реттейді
Корпоративті (консервативті)	Германия, Франция, Нидерланды, Швейцария	Мемлекет қаражатты қайта бөледі немесе осы жұмысты бақылайды. Әлеуметтік қорғауды, жалпы, мемлекет жүзеге асырады.	Әр түрлі сақтандыру түрлері есебінен. Медициналық, зейнетақы, міндетті әлеуметтік сақтандыру және т.б.
Социал-демократиялық	Швеция, Норвегия, Финляндия, Дания	Мемлекет халықты әлеуметтік қорғауды жүзеге асыруда да маңызды рөл атқарады.	Материалдық көмек мемлекеттің барлық резиденттеріне, еңбек өтіліне және жинақ қорларының және сақтандыру қорларына аударымдардың болуына қарамастан беріледі

Модель	Мемлекет	Ерекшеліктері	Әлеуметтік көмек
Оңтүстік Еуропа (рудиментальды)	Италия, Испания, Греция, Португалия	Мемлекет халықты әлеуметтік қорғауды жүзеге асыруға белсенді қатыспайды	Материалдық көмек қиын өмірлік жағдайларға тап болатын жақын адамдар арқылы көрсетілуі керек

Сондай-ақ, ғылыми әдебиеттерде халықты әлеуметтік қорғаудың келесі үш моделі туралы айтылады: У. Беверидж моделі; жеке сақтандыру моделі; О.Бисмарктің моделі. Оларға толығырақ тоқталайық.

1-сурет. Халықты әлеуметтік қорғау модельдері.

Бұл модельдердің әрқайсысы белгілі бір мемлекетті қамтиды және сол жерде кең қолданылады. Мысалы, бірінші модель

Ұлыбритания, Канада, Солтүстік Еуропа және Австрия сияқты елдерде қолданылады. Жеке және ұжымдық сақтандыруға қатысты модель Солтүстік және Оңтүстік Америкада кең тарады. О. Бисмарктің моделі Францияда, Германияда, Швецияда және Австралияда қолданылады [7].

У. Беверидждің моделі жұмыссыздықты реттеу мәселелері бойынша Кейнстің көзқарасына негізделген. Осыдан келіп мемлекеттің көмегімен жаппай жұмыссыздықтың алдын алу шараларын қабылдау қажет деген ой қалыптасады. Мысалы, ақысыз медициналық көмек көрсету. Зерттеушінің пікірінше, денсаулық сақтау саласын мемлекеттік бюджеттен, ал қалған бағыттарды салық төлеушілер есебінен қаржыландыруды жалғастыру керек. Бұл модельдің айрықша ерекшелігі – адам 3 деңгейлі әлеуметтік қорғауды алады. Яғни, мемлекет әлеуметтік қорғаудың кепілдіктерін береді; жұмыс беруші – кәсіби негіз, яғни қызметкерге сақтандыру; ал қызметкер – жеке сақтандыру. Ол сондай-ақ мемлекет өмір сүрудің негізгі шарттарын қамтамасыз етуі керек деп атап өтеді. Кез-келген отбасы, кез-келген табыспен балаларды тәрбиелеуге (балалар жәрдемақысы) бірдей құқықтарға ие, бұл сонымен қатар жұмыссыздықтың алдын алады, өйткені балалар жақсы білім алады. 1944-1945 жылдары Ұлыбритания осы модельге көшіп, халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде реформа жасады. Сегіз жылдан кейін түзетулер енгізіліп, заңнамалық деңгейде олардың әсер ету дәрежесі мен саласын анықтайтын заңдар енгізілді.

Ерекшеліктер:

- Сақтандыру жүйесін дамыту;
- Мемлекет тарапынан негізгі деңгейде қолдау, бірақ оның толық әлеуметтік қолдауға араласпауы;
- Табысты қолдауға жәрдемақы бөлу.

Ұжымдық сақтандыру моделі. Бұл модельде – жеке тұлғаларды өмірге қауіп төндіретін қатерлерден қорғау негізге алынған. Мұндай модель бойынша сақтандыру қоры үшін ол инвестиция, ал полис ұстаушы үшін жарналарды капиталдандыру болып табылады. Қазіргі уақытта мұндай сақтандырудың бірнеше түрлері бар:

1. Өмірді сақтандыру. Объект – ол жеке адамның өмірі,

сонымен қатар қандай да бір оқиғалар. Мысалы, белгілі бір жасқа дейін өмір сүру, өлім, неке немесе ажырасу.

2. Жазатайым оқиғалардан сақтандыру. Атауы өз сипатын анықтап тұр, бірақ осында сыртқы жағдайлар әрқашан қарастырылатындығын атап өту қажет. Егер өмірді сақтандырудың ұзақ мерзімді сипаты болса, бұл жағдайда ол қысқа мерзімді және 1 жылға созылады.

3. Медициналық сақтандыру. Медициналық шығындар үшін өтемақы мен төлемді қамтамасыз ететін сақтандыру түрі. Келесідей сақтандыру түрлері де бар: барлық азаматтарда болатын міндетті медициналық сақтандыру; жұмыс беруші қызметкерлерді сақтандыратын немесе жеке сақтандыруға негізделген ерікті сақтандыру.

Сақтандырудың бұл түрлері де өз рөлін атқарады, өйткені олар адам құқықтарына тікелей әсер етеді. Осы себепті бұл модель Америка Құрама Штаттарында өте кең таралған, өйткені ол негізінен жеке тұлғаға және нақты бір адамның өміріне қатысты. Жеке сақтандыру – қатысушылардың жиынтығы, сақтандыру қоры олардың есебінен, дәлірек айтсақ, олардың ақшалай жарналары есебінен құрылады [8]. Осылайша, адамдар өмір сүру үшін қолайсыз жағдайлар туындаған кезде көмек алады. Сақтанушы мен сақтандырушы арасындағы қатынастардың бұл жүйесінде жеке және заңды тұлғалар сақтанушы мен сақтандырушы бола алады, бірақ тек жеке тұлғалар ғана сақтандырылуы мүмкін. Жеке сақтандырудың басты рөлі – әлеуметтік қорғауды арттыру, жәрдемақы мен төлемдердің, және зейнетақылардың көлемін ұлғайту, өйткені халықтың әлеуметтік қорғалуының жоғары деңгейі мемлекеттік органдарға деген сенімділікті арттырады.

Ерекшеліктер:

- Жеке әлеуметтік сақтандыру жүйесі;
- Жұмыссыздық жағдайында кепілдендірілген төлемдер;
- Қарттық, мүгедектік, және асыраушысынан айырылу бойынша сақтандыру;
- 65 жастан асқан тұлғаларға медициналық сақтандыру.

Бисмарк моделі – бұл халықты қорғаудың ең жүйелі системасы, ол 1890 жылы Германияда қалыптасты. Бұл толық сақтандыруды және әмбебаптықты қамтамасыз етуді, яғни ауру, босану, қайтыс

болу, кәрілік, жұмыссыздық жағдайында қолдау көрсетуді білдіреді. Бисмарк жоғары жалақы ең жақсы сақтандыру екеніне сенімді. Яғни, оның моделі сәтсіздікке ұшырамауы және тұрақты жұмыс істеуі үшін алдымен жалақы мөлшерін реттеу қажет. Ол сондай-ақ жұмыс беруші мен қызметкердің сақтандыру жүктемесін біркелкі бөлу үшін ынтымақтастыққа өзара көмекке келгендігіне жүгінеді. Сонымен қатар, зейнетақы мен жәрдемақының мөлшері табыс деңгейіне, төлемдер мөлшеріне және еңбек өтіліне байланысты болады.

Ерекшеліктер:

- Объектілердің қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- Ауру бойынша сақтандыру;
- Зейнетақының үш нысаны: кәрілік, мүгедектік және жанұялық;
- Жазатайым оқиғалардан және жұмыссыздықтан сақтандыру жүйесі.

Әр модельдің өзіндік ерекшеліктері ғана емес, сонымен қатар белгілі бір рөл атқаратындығын көруге болады. Мысалы, Беверидж жоқшылық, надандық және ауру сияқты нәрселерді жойғысы келді. Қандай жарналар болса, сондай жеңілдіктер болады. Ал әлеуметтік сақтандыруға келетін болсақ, ол бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады. Бірақ Бисмарк моделі үш жүйені де қамтыды: 1. Ауру бойынша сақтандыру; 2. Халық зейнетақысы; 3. Қосымша зейнетақы жүйесі [9].

Германияның сақтандыру жүйесіне жеке тоқталайық. 2-суреттен көріп отырғанымыздай, зейнетақы төлеу әлеуметтік бюджеттің ең үлкен үлесін – шамамен үштен бір бөлігін қамтиды. Олар медициналық шығындарды өтейді, алайда жәрдемақы төлемдер, тұрғын үй субсидиялар, жұмыссыздарға көмек – 5%-дан аспайды.

экономикаға көшу халықтың теңгерімді әлеуметтік сақтандыру жүйесімен ғана сәтті болатындығын көрсетті. Әлеуметтік қауіпсіздік пен реттеу болмаса, кедейлер және кедейлік шегінен төмен өмір сүретін тұлғалардың саны өседі, бұл елдер мен аймақтардағы әлеуметтік тәуекелдерге әкеледі.

Батыс елдерінің мысалдарына сүйене отырып, халықтың мұқтаж топтарын әлеуметтік қорғау бойынша шаралар қабылдау қажет екенін түсінуге болады. Бұл жүйе әлеуметтік жағынан бюджеттік және бюджеттен тыс қаржыландыру көздерін құру арқылы халықтың осал топтарын мемлекеттік қолдау деңгейін нақты анықтауы керек. Тәжірибелер кедейлікке қарсы түбегейлі реформаларға негізделген. Ушинский айтпақшы, тәжірибені тарату мүмкін емес, бірақ идея мен ой таратылады [11].

Бір айта кетерлігі, әр мемлекетте халықты әлеуметтік қорғау моделін таңдау кезінде олар келесі факторларды басшылыққа алады: саяси; идеологиялық; экономикалық; психологиялық; білікті кәсіп ретінде әлеуметтік жұмыспен байланысты факторлар;

- нарықтық экономикасы бар елдерде, саяси факторлар маңызды. Олар әлеуметтік саясат жүргізетін биліктің нығаюымен байланысты;

- идеологиялық факторлар әлеуметтік қорғау жүйесін қалыптастыруда маңызды, өйткені олар қоғамның көзқарастар жүйесі арқылы көрінеді;

- экономикалық факторлар әлеуметтік қорғауды, пайданы модельдеуді және кірістерді қайта бөлуді қамтамасыз ететін экономикалық шараларды қамтиды;

- моральдық-психологиялық факторлар әлеуметтік қорғау саласындағы қатынастардың негізгі реттеушісі болды [12].

Адамгершілік және саяси мәселелер адамдардың қарым-қатынасында әр уақытта болды, ал әлеуметтік қорғау әділеттілікті орнату және адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау арқылы жүзеге асырылды. Білікті кәсіп ретінде әлеуметтік жұмыспен байланысты факторларға нормативтік-құқықтық база, кадрларды дайындау және әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру жатады.

Алайда, біз қарастырған әлеуметтік қорғау жүйесінің қалыптасуына әсер ететін факторлар мезгіл-мезгіл өзгеріп отырады.

Қорытынды

Халықаралық тәжірибені ескере отырып, халықты әлеуметтік қорғау жүйесін таңдау кезінде басты критериялар ол - адамдарға қатысты, олардың қауіпсіздігіне, құқықтарына, әл-ауқатына және өзінің болашағына деген сенімі болуы керек. Жалпы саяси көріністі өзгертетін қазіргі тенденциялар мен ағымдарды қарастырғаны жөн. Халықты әлеуметтік қорғау жүйелерінің негізі бірдей базаны қамтуы керек, бірақ кейінірек әр ел өз толықтыруларын енгізуі керек деп қорытынды жасауға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Обучение социальной работе: состояние и перспективы, материалы международных конгрессов школ социальной работы. – Москва, 1997.
2. Жан Ординг. Направление социальной политики в Европе. // Российский журнал социальной работы. – 1995. –№ 1.
3. Теория и методология социальной работы под ред. Проф. С. И. Григорьева. Москва, 1994.
4. Канарш Г.Ю. Социальное государство: исторический генезис и современные модели. – Государство и гражданское общество: политика, экономика, право, 2018. – 135-137 с.
5. Павлова И.В. Опыт функционирования систем социальной защиты зарубежных стран. Вестник ТГУ, 2012. выпуск 8 (112)
6. Ким Е.Н. Концепция «независимой жизни» как цивилизованный подход в решении проблем инвалидности // Социальное развитие как атрибут цивилизованного общества. М.:Институт социальной работы, 1997
7. Шестакова Е. Е. Реформирование системы социальной защиты населения в странах Европы // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. № 4/5. – С. 4-109.
8. Лозовова Л.А., Немашкалова К.Г. Анализ зарубежных моделей социальной политики. Государственное и муниципальное управление. Ученые записки, 2014.
9. Бабошкин А.В. Актуарные методы как инструмент обеспечения финансовой стабильности пенсионной системы / А. Бабошкин // Человек и труд. – 2006. – № 7.
10. Базаев Д.Г., Токаева Т.И. Доходы населения и формирование прожиточного минимума. – 2004.
11. Жуков В.И. Власть, общество и социальные реформы // Социальная политика и социология. 2005.№3. – С.16-18.
12. Кашникова Т.В., Абакумова А.Э. Экономические модели социальной политики государства. Государственное и муниципальное управление. Учебные записки, 2018. №2.

REFERENCES

1. Obuchenie sotsial'noi rabote: sostoyanie i perspektivy, materialy mezhdunarodnykh kongressov shkol sotsial'noi raboty [Teaching social work: state and prospects, materials of international congresses of schools of social work]. Moscow. 1997.
2. Zhan Ording. Napravlenie sotsial'noi politiki v Evrope [Direction of social policy in Europe.]. Russian journal of social work.1995. No 1.
3. Teoriya i metodologiya sotsial'noi raboty pod red Prof. S. I. Grigor'eva [Theory and methodology of social work, ed. Prof. S. I. Grigorieva]. Moscow, 1994.
4. Kanarsh G.Yu. Sotsial'noe gosudarstvo: istoricheskii genezis i sovremennye modeli. Gosudarstvo i grazhdanskoe obshchestvo: politika, ekonomika, pravo [Welfare state: historical genesis and modern models. State and civil society: politics, economics, law]. 2018. – pp.135-137.
5. Pavlova I.V. Opyt funktsionirovaniya sistem sotsial'noi zashchity zarubezhnykh stran [Experience in the functioning of social protection systems in foreign countries]. TSU Bulletin, issue 8 (112), 2012.
6. Kim E. N. Kontseptsiya «nezavisimoi zhizni» kak tsivilizovannyi podkhod k resheniyu problem [The concept of “independent life” as a civilized approach to problem solving]. Social development as an attribute of a civilized society. M.: Institute of Social Work, 1997.
7. Shestakova E. E. Reformirovanie sistemy sotsial'noi zashchity naseleniya v stranakh Evropy. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya [Reforming the system of social protection of the population in European countries. World economy and international relations]. 1997. No. 4/5. pp. 4-109.
8. Lozovova L.A., Nemashkalova K.G. Analiz zarubezhnykh modelei sotsial'noi politiki. Gosudarstvennoe i munitsipal'noe upravlenie. Uchenye zapiski [Analysis of foreign models of social policy. State and municipal administration. Scholarly Notes]. 2014.
9. Baboshkin A.B. Aktuarnye metody kak instrument obespecheniya finansovoi stabil'nosti pensionnoi sistemy. A. Baboshkin. Chelovek i trud [Actuarial methods as a tool for ensuring the financial stability of the pension system. A. Baboshkin. Man and labor]. 2006. - No. 7.
10. Bazaev D.G., Tokaeva T.I. Dokhody naseleniya i formirovanie prozhitochnogo minimuma [Incomes of the population and the formation of a living wage]. 2004.
11. Zhukov V.I. Vlast', obshchestvo i sotsial'nye reform. Sotsial'naya politika i sotsiologiya [Power, society and social reforms. Social policy and sociology]. 2005. No 3. pp.16-18.
12. Kashnikova T.V., Abakumova A.E. Ekonomicheskie modeli sotsial'noi politiki gosudarstva. Gosudarstvennoe i munitsipal'noe upravlenie. Uchebnye zapiski [Economic models of state social policy. State and municipal administration. Training notes]. 2018. No 2.